

## Рецензия

От доц. д-р Николай Иванов Турлаков – ИФС при БАН

За дисертационния труд на Никола Мирославов Гинев *„Онтологични определения на всеобщността във философстването на Хегел и Адорно”* за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3. Философия (Онтология)

Никола Мирославов Гинев е роден на 9 януари 1984 г. в гр. Павликени. През 2002 г. той завършва Природо-математическа гимназия „Васил Друмев” в гр. Велико Търново, а през 2010 г. се дипломира като бакалавър по специалност „Културология” в СУ „Св. Климент Охридски”. През 2019 г. Гинев защитава магистърска теза *„Диалектика на образователния процес”* с научен ръководител проф. д-р Веселин Дафов. От 2020 г. Николай Гинев е докторант по онтология във Философски факултет на СУ, а през 2024 г. е отчислен с право на защита. От 2013 г. до днес Гинев натрупва богат педагогически опит като учител по философски дисциплини и организатор на различни образователни дейности в редица училища.

Представеният от Никола Гинев дисертационен труд *„Онтологични определения на всеобщността във философстването на Хегел и Адорно”* е в обем от 127 (реално 126) стандартни машинописни страници, което включва увод, три глави, заключение и библиография. Библиографията наброява 111 заглавия на български, английски и немски езици. Гинев посочва 6 статии, публикувани по темата на дисертацията. В справката за научни приноси той посочва още 4 други публикации, 6 участия в научни конференции и едно участие в редакционна колегия.

Следва да се отбележи, че дисертантът покрива минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и съответно по чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Няма нарушения по процедурата за допускане до защита.

В увода на своята дисертационна работа, Никола Гинев казва, че тя има преди всичко сравнителен характер по отношение на различията и сходствата между диалектическите философии на Хегел и Адорно. Целта на работата, чрез предприемането на един своеобразен интерпретативен анализ и синтез на

развитието на диалектическия метод в работите на Хегел и Адорно, е разкриване на логическите и онтологически определения на всеобщността и нейните разнообразни проявления в духа. Според Гинев, тази цел представлява актуална философска задача, доколкото разработката, която диалектическият метод претърпява във философиите на Хегел и Адорно притежава „интерпретативната мощ за себerefлексия на модерността”. Гинев открива редица свидетелства за тази „интерпретативна мощ” преди всичко в представителите на критическата философия, но също така и в много прочити на френския постмодернизъм. В частност, Гинев посочва, че ще изследва позициите на редица дебати в модерната философия през тезата за тяхната връзка със своеобразния опит на отрицателната диалектика на Адорно да „спаси” особеното. Това очертава една интересна перспектива на изследването. Нещо повече, Гинев издига любопитната теза, че разработените от Хегел и Адорно моменти на чистото понятие могат да се разглеждат като „интерпретативни ключове” за разбиране на феномените на модерността. Отправната точка, от която дисертантът започва своето сравнително изследване съвпада с Хегеловото разбиране, че диалектиката е както метод, така и принцип на самата действителност.

Първа глава на дисертацията разглежда диалектиката на чистите моменти на понятието във философстването на Хегел и Адорно като образец и дори като принцип, по който се осъществява философското познание и приемственост. Тоест, тезата на Гинев е, че философското дело се изгражда в „признателност и в приемственост”, при което новите моменти по пътя към единната истина, каквато се предполага, възникват не собствено в спонтанните изблици на творческото вдъхновение и създаване като отговор на конкретен екзистенциален проблем, а преди всичко са резултат от упоритото припомняне и изследване на традицията. Патосът на първите параграфи декларира чрез отделни цитати именно убедеността на автора в „наследяването” на знанието и единната Абсолютна Идея, схваната като порядък на универсума и смисъл на истината, спрямо което особеностите на отделните философии са само „призраци” и „маски” (с.10). В текста се вижда как Никола Гинев не просто преразказва и коментира, но е убеден в схващането на диалектиката като всеобхватен метод и същина на съществуващото. Но неговата страст не е безкритична към идеята за достижимостта чрез диалектиката на една

всеобемаща, застинала и повече неизменна система. Напротив, за Гинев са важни именно усилията на Адорно да предпази диалектиката от единството и затвореността в окончателна система, защото това би я превърнало в догма и идеология. Затова ключов акцент в неговото сравнение между диалектическите схващания на Хегел и Адорно е разбирането за особеността като единият от трите момента на чистото понятие, който индуцира откритостта за новото. Гинев подчертава, че особеността като първата определеност на всеобщността е възможността за различаване и формиране, при което тя се явява отрицателността, която продуцира и движи многообразието от форми на всеобщността. Тоест, в онтологичен план особеността следва да се разбира не като среден термин, а като определящата биващото (природата, историята и културата) сила. Именно през отрицателната сила на особеността, както би казал Хегел, всеобщността не е нощта, в която всички крави са черни, но е съдържателна и многообразна. Гинев разбира и добре показва разликата по отношение на схващането на съдържателността при Хегел и Адорно. Адорно критикува примата на всеобщността над особеността, доколкото при Хегел всеобщността спира своя ход в утвърдителното и по този начин „замира” в настоящето. Гинев е съгласен с критическата позиция на Адорно към диалектическия материализъм, позитивизма и фундаменталната онтология, доколкото последните разрушават философията, превръщайки я в идеология и по този начин в обществена принуда. Умело и приносно е акцентирано върху онтологическите приноси на отрицателната диалектика на Адорно по отношение на откритостта за детайлите, различията и нюансите на битието. За разлика от смисъла на отрицанието във философията на Хегел, Гинев посочва как отрицанието в диалектиката на Адорно е схванато като двигател на познанието и творчеството, които не застиват в утвърдителна ретроспекция, но са открити за феномените на създаването на новото. В това отношение, достойнство на работата на Гинев представлява припомнената критика на Адорно към систематичните философии на тъждеството, които отхвърлят непонятното като непознаваемо и, в този смисъл, като онтологически несъществуващо. Следвайки Адорно, според Гинев, „нетъждественото, непонятното, особеното, а към тях може да се добави и мистичното, тайнственото, загадъчното, чудото, а не предустановената хармония на спекулативното тъждество между мислене и битие, е това, което вдъхновява

познавателния процес” (с. 46). Добре е разкрит и акцентиран антисистемния диалектически подход на Адорно по отношение на философирането – освобождаването на диалектиката като метод от системата дава възможност да се тематизира непонятното и да се осмисля онтологията на автентичните разлики, които не могат да бъдат сведени до противоположност и снети в нещо трето. В това отношение, ясно е представена важната в исторически и систематичен план критика на Адорно на класическото отъждествяване на мислене (понятие) и битие, което достига своя връх във философската система на Хегел, където определенията на битието не са нищо друго освен мисловни определения – от неопределеното непосредствено битие до Абсолютната идея. Но изглежда Гинев не е напълно съгласен с Адорно, защото, описвайки философското начинание на отрицателната диалектика като начинание, което „не предполага тъждеството между битие и мислене, нито кулминира в това тъждество”, все пак завършва с твърдение в духа на Хегеловата философия, че „непостигнатата тъждественост между понятие и предмет е израз на недостатъчност, неистинност и несъвършенство на обекта” (с. 48). Въпросът е, защо тази непостигната тъждественост на понятие и предмет е израз на несъвършенството на обекта, а не на мисленето, ако изобщо оставаме в предположението на това разделение?

В хода на изложението в първа глава, Гинев прави редица добри сравнения между Хегел и Адорно по отношение на техните схващания за индивида, обществото, природата, историята, общото, частното и т.н. Вмъкнати са много следващи един след друг цитати от автори като Бенямин, Дерида, Лукач, както и от български философи като Цветина Рачева, Димитър Зашев и Веселин Дафов. Всичко това демонстрира не само добро познаване на главните текстове на Хегел и Адорно, но и на един по-широк философски поглед към тяхната рецепция в съвременната философия в чужбина и у нас.

Основната тема на втора глава са проявленията на моментите на понятието в обективния дух. Изходна е тезата, че духът се задвижда от определеното отрицание, което „създава обособявания”. Всеобщността и особеността като моменти на понятието се проявяват в отношението на социалната целокупност и индивида. Ако „абстрактната всеобщност подтисне „принципа на особеността”, то двигателят на общественото развитие би спрял” (с.54). Затова за Гинев е важна критиката на Адорно към Хегел, доколкото Хегел „поставя в подчинено

състояние индивида спрямо всеобщността на „народния дух” или на „световния дух” (с.56). Във връзка с „борбата” на всеобщността и особеността в полето на общността Гинев различава „побеждаващите” и „губещите”. Докато първите „успешно са въплътили превъзходни елементи от Идеята”, губещите са „преходен момент, „неистинска” страна, временна „станция” в прогресивния ход” (58). Така, както аз разбирам това, ако движещият момент в социалното развитие е бунтът към статуквото през творческата сила на особеността, то „побеждаващите” са тези, които успяват да въплътят особеността във всеобщност, тоест в статукво.

Интересна част в тази глава представлява предприетото от Гинев изясняване на понятието „природо-история”. От една страна, природата и историята са две самостоятелни страни, но от друга – те са неразривно свързани в цялостта на човешкия свят. Гинев застава на страната на Бенямин и Адорно, според които историческото познание тематизира най-вече случайното, особеното, катастрофическото, ирационалното, бунтът към статуквото. В този смисъл, цел на мисленето като мислене, а не просто като каркулиране или схематизиране, е нетъждественото, непонятното, автентичното. Така, в разкритата от Гинев картина, от една страна, имаме движещата прогресивна сила на излизането отвъд известното, бунтът на особеното, на творческото начало, а от друга – апроприацията на откритото чрез особеността в статукво (всеобщото) на Идеята. Разгледани и протипопоставени по Адорно в това отношение са култура и администрация. Разгърнато е понятието „индустрията за култура”. Следват два параграфа за нещастното и комичното съзнание, които Гинев разбира и изяснява много добре. Авторът е съгласен с Хегел, стигайки до заключението, че комичното и нещастното съзнание като понятийни конфигурации „подпомагат тълкуването и схващането на индустрията за култура като явление и понятие на обективния дух” (с.74). В параграф 2.6. Гинев разглежда важния проблем за отношението между понятието и непонятното. Истината на обекта не се налага от понятието, но и не е нещо, което остава в сянката на непонятното. Гинев посвещава следващият параграф на някои критически интерпретации на философията на Адорно. Цитирани са както западни автори като Хабермас, Дерида, Лиотар, Джеймисън и Хонет, така и български философи като Димитри Гинев и Димитър Зашев.

В трета глава на работата, Никола Гинев разглежда Диалектическите фигури и образи на чистите моменти на понятието. Началото е с тематизация на тезата на Адорно за невероятното в художествения разказ, чрез което се реализира „изразът на особеното”. В тази последна глава Гинев засяга много актуални теми – за естетическите и обществени проявления на особеността, за истината и изкуството, за религията и безкрайността, за мита и утопията и т.под. Всичко това е представено с множество цитати, преразказвания и преформулировки на различни фрагменти и изказвания, преди всичко от Хегел и Адорно, но и от редица съвременни автори. Целта на Гинев е да покаже в отношенията индивид-общество диалектиката на особеното и всеобщото. Припомняйки крайното индивидуалистично схващане на Щирнер, Гинев загатва за противопоставянето на абсолютизацииите от страна на творческото начало – новото се създава от нищото, а не откъм наличните неща, били те всеобщности или идеи. В крайна сметка, Гинев определя философстването на Хегел и Адорно като критика към формализма и всички форми на позитивизъм, доколкото в тях познанието се разглежда като абсолютно независимо от особеността на субекта. Интересно и приносно е разгърнатата частта за утопията и мита като „изрази на помирение на всеобщото и особеното”.

Общото ми впечатление от работата на Никола Мирославов Гинев е много добро. Освен обширни и задълбочени знания по темата, Гинев демонстрира добра философска грамотност и умения за философско проблематизиране. Може би най-същественият принос на работата е опитът за осмислянето на феномените на модерността през своеобразни понятийни синтези на философските схващания на Хегел и Адорно. В тази връзка, представеният автореферат, както и посочените от дисертанта приноси, отговарят на действително постигнатото в дисертационния труд.

Тъй като формата на рецензия позволява това, бих искал да задам следните въпроси към дисертанта.

1. На стр. 22, Вие пишете „Тълкуването е проникване „зад” явленията и опит да се разкрие същността им”. Ако „тълкуване” и „обяснение” са синоними в българския разговорен език, по същия начин ли стоят нещата в съвременния философски дискурс? Да разкрием същността и да разберем смисъла едно и също нещо ли е? Тоест, има ли разлика между тълкуване и обяснение и, ако да, доколко съществена е тя?

2. Визирайки Хегеловата „Феноменология на духа”, на стр. 49 Вие пишете: „От най-елементарните форми на познание философията се отправя по дълъг и труден път към абсолютното познание. Подобно е и началото на философстването на Хайдегер в Битие и време.” В какъв смисъл началото на философстването на Хайдегер е подобно на Хегеловото схващане за началото на Системата на науката? Това е силна теза. Какви аргументи бихте могли да представите в нейна защита?

Разбира се, държа да подчертая, че тези въпроси стоят встрани от основната идея на дисертационната работа и не засягат по никакъв начин постигнатите в нея резултати и приноси. С тях целя по-скоро повод за размисъл, а не непременно получаването на отговор тук. Бих препоръчал на Никола Гинев, след известна доработка най-вече по отношение на ограничаване на цитатите и по-детайлно разгръщане на тезите и изводите, да публикува своята дисертационна работа като монография.

Не съм в конфликт на интереси и нямам съвместни публикации с автора.

## Заклучение

Въз основа на посочените научни достойнства, резултати и приноси, както и въз основа на демонстрираните от автора умения за философско проблематизиране и добро ниво на философска грамотност, смятам, че дисертационният труд на Никола Мирославов Гинев *„Онтологични определения на всеобщността във философстването на Хегел и Адорно”* отговаря на националните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор”. Ето защо ще гласувам ЗА и ще предложа на членовете на Научното жури да присъдят на Никола Мирославов Гинев образователната и научна степен „доктор”.

София, 19. 02. 2025 г.

(доц. д-р Николай Турлаков)

Подпис: